

بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده فنی و حرفه‌ای استان مازندران طی برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی

صمد ایزدی*

حجت صفار حیدری**

چکیده

تحقیق بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده فنی و حرفه‌ای استان مازندران طی برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی به سفارش اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان و با همکاری دانشگاه مازندران انجام شده است. جامعه آماری تحقیق، کلیه کارآموزان آموزش دیده فنی و حرفه‌ای می باشند که در طی سالهای ۷۴ تا ۷۸ در یازده مرکز آموزشی در ۵۱ رشته آموزش دیده‌اند. از بین جامعه مذکور، تعداد ۷۷۷ نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. این تعداد شامل افراد معرفی شده از آموزش و پرورش (کار- دانش) و سایر دستگاههای اجرایی نمی‌شود.

برای گردآوری اطلاعات از نمونه مذکور، پرسشنامه ویژه‌ای طراحی و اجرا گردید. همچنین جهت اطلاع از کم و کیف آموزشهای ارائه شده و پیش بینی دوره‌های آموزشی مورد نیاز در برنامه سوم، پرسشنامه‌هایی ویژه کارشناسان، مربیان و کارفرمایان طراحی و اجرا گردید.

نتیجه آنکه از بین نمونه مورد مطالعه ۳۹٪ اشتغال یافته‌اند که از این میزان ۱۹٪ اشتغال مرتبط با مدرک آموزشی و ۲۰٪ نیز اشتغال غیرمرتبط با مدرک آموزشی دارند.

ضمناً درصد اشتغال مردان بیش از زنان و اشتغال در رشته تعمیرکار تلویزیون سیاه و سفید بیش از سایر رشته‌ها و فراوانی اشتغال یافته‌گان مرتبط با مدرک آموزشی در مرکز آموزش ساری بیش از سایر مراکز آموزشی بوده است.

واژه‌های کلیدی

آموزش فنی و حرفه‌ای، اشتغال، مازندران.

* استادیار دانشگاه مازندران.

** استادیار دانشگاه مازندران.

طرح مسأله

کوششهایی که سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران آموزش در خصوص توسعه انسانی مبذول می‌دارند، از جمله شاخص‌های سنجش توسعه و پیشرفت در هر جامعه است. مقایسه آماری میان کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه از جمله کشور ایران، بیان‌کننده ضعف عمده کشورهای در حال توسعه در تأمین و تربیت نیروی انسانی در بخشهای صنعتی است. لذا برطرف شدن این نقیصه بدیهی است، که باید ضمن تلاش برای افزایش شمار آموزش دیدگان فنی و حرفه‌ای، در جهت بهبود کیفیت این مجموعه از آموزشها نیز تلاش نمود. در این زمینه، یکی از حلقه‌های مفقوده آموزشهای فنی و حرفه‌ای، عدم ارتباط و ناهمخوانی بین این مجموعه از آموزشها، و نیازهای توسعه ملی و همچنین عدم ارزیابی مستمر آموزشهای فنی و حرفه‌ای می‌باشد. توسعه نیروی انسانی در بخش فنی و حرفه‌ای از دیدگاه اشتغال‌زایی و کاهش مشکلات اجتماعی ناشی از بی‌کاری از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بدین صورت که افزایش شمار نیروی انسانی ماهر نه تنها در توسعه اقتصادی مؤثر است بلکه به سلامت و بهداشت روانی فرد، افزایش میزان امید به زندگی و داشتن تصویری روشن از آینده یاری می‌رساند.

تحولاتی که از پایان دهه ۱۹۷۰ میلادی در عرصه فن‌آوری روی داده است، نقش محوری انسان را در توسعه صنعتی نشان می‌دهد. به طور کلی می‌توان مراحل توسعه صنعتی را در جوامع انسانی چنین تقسیم کرد:

۱- مرحله قبل از انقلاب صنعتی (قرن ۱۸) که تولید به دست انسان و با کار انسانی انجام می‌گرفت و نیروی محرکه تولید همانا نیروی انسانی یا حیوانی بود. ابزارهای مورد استفاده در تولید، ابزارهای ساده دستی بودند. در این مرحله انسان به تنهایی بدون ماشین کار می‌کرد و در قیاس با آنچه بعدها اتفاق افتاد می‌توان گفت که انسان کار ماشین را انجام می‌داد.

۲- مرحله بعد از انقلاب صنعتی (قرن ۱۸) که پس از آن تولید ماشینی جای تولید دستی را گرفت. نتیجه چنین تحولی کاهش هزینه‌های تولید و در نتیجه کاهش قیمت‌هاست. در این مرحله انسان و ماشین با هم کار می‌کنند.

۳- مرحله انقلاب علمی - تکنولوژی، که پس از جنگ جهانی آغاز شد و راه را برای تغییر کیفی کالاها باز کرد. در این مرحله بود که منابع جدید انرژی چون نیروگاههای هسته‌ای و وسایل نقلیه پیچیده و پیشرفته هوانوردی با موتور جت و خطوط آهن سریع السیر و کامپیوترها به میدان آمدند. انسان به فضا رفت، توسعه و کاربرد صنعتی منابع اقیانوسهای جهان آغاز شد و نظامهای بیوتکنولوژی به توسعه و تکامل نزدیک شد. همراه با این تحولات هزینه‌های تولید به شدت افزایش یافت و در نتیجه روند طولانی کاهش قیمتها، جای خود را به روند معکوس - افزایش سریع قیمتها - داد. زیرا گرایش و جهت‌گیری تولید در این مرحله به سمت تغییرات کیفی است که منجر به بالا رفتن هزینه تجهیزات و ماشین‌آلات و در نتیجه افزایش سرانه یا هزینه هر شغل می‌شود.^(۱)

استفاده از کارگران ماهر و متخصص و آموزش آنها در این مرحله هزینه‌های تمام شده تولید کالاها را افزایش داد. همچنین انسان و ماشین، البته انسان ماهرتر و ماشین پیچیده‌تر، با هم کار می‌کردند. افزایش استفاده بی‌رویه منابع طبیعی و کاهش انرژی باعث کند شدن رشد اقتصادی گردید. در سالهای ۱۹۷۰ به بعد بحران جهانی انرژی به وقوع پیوست و بر سر راه رشد صنعتی و اقتصادی کشورها مانعی به وجود آورد. اعم این موانع عبارت بودند از: بروز بحرانهای مستمر (در محیط زیست، انرژی و مواد اولیه)، تنزل شدید آهنگ رشد تولید ملی و بهره‌وری کار، تورم و بی‌کاری شدید و بی‌سابقه در کشورهای سرمایه‌داری، سنگینی بار وام‌های خارجی کشورهای در حال توسعه، کند شدن آهنگ پیشرفت تکنولوژی و سقوط بهره‌برداری مؤثر از توان صنعتی در کشورهای سوسیالیستی.^(۲)

۴- مرحله چهارم توسعه صنعتی، از پایان دهه ۱۹۷۰ با تغییر بنیادی در نیروهای مولد، ایجاد شرایط جدید و پیدایش محدودیتهایی در بهره‌برداری از منابع طبیعی و افزایش اهمیت عامل انسانی، آغاز می‌شود. تغییرات اساسی در تکامل نیروهای مولد، آخرین گام انقلاب جهانی علمی - تکنولوژیکی است که مشخصات کیفی محصولات را ارتقا داده است و موجبات کاهش مستمر هزینه‌های تولید را فراهم نموده است. در این مرحله، اهمیت رشد کیفی تولید، بیشتر از رشد کمی است و تخریب روزافزون سیستم‌های طبیعی ارتقا

به سطح جدید از فرهنگ مادی که با سیستم‌های طبیعی سازگار باشد، مورد توجه قرار گرفته است.^(۳)

با تاکید بر نیروی انسانی کارآمد در طی سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ ما ناظر کاهش در استفاده از منابع طبیعی و تخریب محیط زیست هستیم. این روند مطلوب از سالهای ۱۹۷۰ به بعد از توجه بیشتری برخوردار شده است. از این رو به نقش منابع انسانی در توسعه صنعتی آگاهی بیشتری می‌یابیم. اینک انسان نه به عنوان یک عامل تولید، بلکه به عنوان یک عامل سرمایه‌ای محسوب می‌گردد. عامل سرمایه‌ای به این معنا که آموزش او در آینده‌ای نه چندان دور، در رشد بیشتر صنعتی و اقتصادی مؤثر خواهد بود.

اهمیت سرمایه انسانی، برنامه‌ریزی برای توسعه منابع انسانی را ایجاب می‌کند. در تمامی برنامه‌ریزی منابع انسانی توجه به مسأله اشتغال نیز ضروری است. اگرچه مسأله اشتغال تنها هدف برنامه‌ریزی نیست، بلکه علاوه بر ایجاد اشتغال برای افراد، باید به ارتقای کیفی مهارت افراد از یک مرحله توسعه صنعتی و اقتصادی به مرحله‌ای بالاتر اندیشید.

مسأله توسعه منابع انسانی و برنامه‌ریزی برای آن از جمله مسایل مبتلا به کشورهای جهان سوم است و در این میان نقش آموزشهای عمومی و فنی و حرفه‌ای از اهمیت بسیاری برخوردار است. بسیاری بر این باورند که ایران از لحاظ دارا بودن نیروی انسانی بالقوه از وضعیت خوبی برخوردار است، اگرچه وضعیت بالفعل کنونی آن، چندان رضایت بخش نیست. توجه به تربیت نیروی انسانی ماهر از برنامه سوم (۱۳۴۱-۱۳۴۴) به بعد مورد توجه قرار گرفت. یکی از مهمترین هدفهای برنامه این بود که نیازهای نیروی انسانی بخشهای دیگر تأمین و برنامه‌های آموزشی بخصوص تعلیمات فنی و حرفه‌ای طوری طرح‌ریزی گردد که احتیاجهای مملکت را برای رشد اقتصادی و اجتماعی از نظر نیروی انسانی متبخر فنی در سطوح مختلف تکافو کند.^(۴) نتایج فعالیتهای گوناگون در طول شش برنامه دیگر و اولین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، نشانه عدم توفیق نسبی این نوع آموزشها بوده است.^(۵)

نظر به اهمیت آموزش نیروی انسانی کارآمد و ایجاد اشتغال، اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان مازندران موفق به آموزش ۱۰۰/۰۰۰ نفر در طی برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی در قالب داوطلب آزاد و افراد معرفی شده از آموزش و پرورش برای شاخه کار- دانش و همچنین سایر افراد معرفی شده از طریق دستگاههای اجرایی، گردیده است. لذا ضمن آنکه آمار مذکور از نظر کمی قابل توجه است، غفلت از ابعاد کیفی آموزشهای ارائه شده، که به نوعی مبین میزان دستیابی به اهداف برنامه است، خطایی جبران ناپذیر است. بنابراین ارزیابی آموزشهای ارائه شده در برنامه دوم می‌تواند هم راهگشای تلاشها و فعالیت موردنظر این بخش در برنامه سوم باشد و میزان دستیابی برنامه را از نظر وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده بسنجد، و هم با نیازسنجی حول محور آموزش فنی و حرفه‌ای، ابزار مناسبی را در اختیار کارشناسان و دست‌اندرکاران طراحی و اجرای آموزشها قرار دهد.

در این تحقیق تلاش شده ضمن مروری توصیفی درباره وضعیت کارآموزان آموزش دیده، به ترسیم میزان نیاز به این آموزشها، ایجاد رشته‌های جدید متناسب با شرایط محل آموزش، شناسایی مشاغل موجود و پیشنهاد مشاغل جدید بپردازد.

سوالات تحقیق

سؤال محوری

میزان دستیابی به اهداف آموزشهای فنی و حرفه‌ای در سطح استان چقدر است؟

سوالات ویژه

- ۱- با توجه به نیازهای استانی تعداد نیروی انسانی آموزش دیده برحسب رشته آموزش، جنسیت، محل آموزش و درجه آموزش چقدر است؟
- ۲- چه تعداد از افراد آموزش دیده متناسب با نوع آموزش خود موفق به اشتغال در بخشهای مختلف صنعتی و خدماتی شده‌اند؟
- ۳- میزان رضایت از آموزشهای فرا گرفته شده از طرف کارآموزان چه مقدار است؟

بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده توسعه... ۴۰

- ۴- میزان رضایت کارفرمایان از مهارت‌های آموزش دیدگان چه مقدار است؟
- ۵- چه ارتباطی میان آموزش‌های ارائه شده و نیازهای بازار کار وجود دارد؟
- ۶- با توجه به نیازهای توسعه صنعتی و خدماتی در استان چه مشاغل جدیدی را می‌توان پیشنهاد کرد؟

اهداف پژوهش

- ۱- بررسی وضعیت کارآموزان بعد از اتمام دوره از لحاظ اشتغال و تعیین میزان موفقیت در دستیابی به اهداف.
- ۲- نیازسنجی آموزش با توجه به استعدادها و ظرفیتهای استانی.
- ۳- پیشنهاد مشاغل جدید با توجه به نیازهای بخشهای تولیدی و خدماتی.

پیشینه موضوع

همانگونه که گفته شد نیروی انسانی همواره به عنوان مهمترین عامل تولید، مورد توجه برنامه‌های عمرانی کشور بوده است. در ایران پنج برنامه عمرانی قبل از انقلاب و دو برنامه عمرانی نیز بعد از انقلاب اجرا شد. برنامه سوم توسعه اقتصادی- اجتماعی نیز در جریان است.

هدفهای کیفی این برنامه‌ها در بُعد نیروی انسانی، افزایش میزان فعالیت و فراهم آوردن امکانات اشتغال جدید، افزایش بهره‌وری سرانه کار، افزایش نسبت کارکنان علمی، فنی و تخصصی بود. در صورت تحقق اهداف مذکور تحول و توسعه صنعتی ممکن است. حال آنکه میزان بالای بی‌سوادی میان کارکنان و کارگران و تعداد اندک نیروی کار باسواد، تکافوی نیازهای بخشهای گوناگون اقتصادی و صنعتی را نمی‌دهد. آموزشهای فنی و حرفه‌ای سهم قابل توجهی در افزایش کارایی و دانش تخصصی کارگران دارند. در این رابطه تاریخچه آموزشهای فنی و حرفه‌ای در ایران را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد.

۱- دوران تا قبل از امیرکبیر

در این دوران آموزشهای فنی و حرفه‌ای مبتنی بر نظام کارآموزی یا استاد- شاگردی بود. شروع سن کارآموزی ۹ تا ۱۲ سالگی کارآموز بود، و تا بزرگسالی به طول

می‌انجامید. نیل به مقام استادی، متضمن طی مراحل طولانی بود که اولین مرحله آن پادویی بود. استادکار نه تنها حرفه خویش را به کارآموز می‌آموخت بلکه شخصیت او را نیز می‌ساخت و برای شاگرد خویش چه از لحاظ حرفه‌ای و چه از لحاظ اجتماعی الگویی بود.

۲- وضعیت آموزش فنی و حرفه‌ای در دوران امیر کبیر

در این دوران، دارالفنون، نخستین مدرسه به سبک جدید بود که به دستور امیرکبیر در سال ۱۲۶۷ ه.ق. ساخته شد. در این مدرسه معلمانی در رشته‌های پیاده‌نظام، توپخانه، هندسه، علم معادن، حکمت، جراحی و تشریح و سواره نظام استخدام شدند و ماهیانه ۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰ تومان حقوق دریافت می‌کردند. امیرکبیر به دنبال معرفی صنعت جدید بود ولی هیچ گاه صنایع داخلی را نادیده نگرفت و به کیفیت کار استادکاران ایرانی می‌اندیشید. در واقع او می‌کوشید که صنعت جدید به دست استادان آموخته شود و در تولید کالا به کار رود. در دوران امیرکبیر بسیاری از کارخانه‌ها و صنایع کوچک در نقاط مختلف کشور تأسیس شد. حفاری معدن، کشاورزی و بازرگانی نیز از دیگر زمینه‌هایی بود که از کمک‌های امیرکبیر بهره برد. بنابراین می‌توان گفت که در ابتدا توسعه صنعتی ایران مرهون زحمات خستگی‌ناپذیر امیرکبیر بود. او به داشته‌های سنتی جامعه اتکا و بر بنیاد آن به ابداعات و نوآوری اقدام کرد. افراد برجسته هر صنفی را برای دیدن آموزشهای فنی و در عین حال نظری به خارج اعزام می‌کرد و توسعه دارالفنون را با استقرار دانش فنی و نظری پی‌گرفت.^(۶) پس از امیرکبیر مدارس دیگری همچون مدرسه نقاشی (۱۲۸۱ ه.ق.) و سه مدرسه دیگر در تبریز، تهران و اصفهان که علوم و فنون نظامی و پزشکی را تعلیم می‌دادند و مدرسه فلاح مظفری که رشته کشاورزی را آموزش می‌داد، تأسیس شدند.^(۷)

هنرستان ایران و آلمان اولین مدرسه صنعتی پس از دارالفنون و اولین مدرسه آلمانی در ایران بود. این مدرسه که در سال ۱۹۰۷ م. تأسیس شد در رشته‌های تحصیلی فلزکاری و نجاری دانش‌آموز می‌پذیرفت و در صورت تمایل، شاگردان هنرستان می‌توانستند کلاسهای جداگانه‌ای در زمینه داروسازی و دیگر رشته‌های فنی نیز بگذرانند. رشته‌های تحصیلی این هنرستان در سال ۳۶-۱۳۳۵ شامل فلزکاری،

بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده توسعه... ۴۲

برق، مکانیک اتومبیل، درودگری و ساختمان بود که ارزش تحصیلی دیپلم هنرستان برابر تکنسین درجه ۲ بود.^(۸)

۳- وضعیت آموزش فنی و حرفه‌ای در دوران پهلوی

دوران پهلوی، دوران کوشش برای مدرنیزه کردن ایران است. مدرنیزاسیون، آموزشهای فنی و حرفه‌ای را به شدت تحت تأثیر قرار داد. در دوران حکومت رضاخان وضعیت صنایع محلی با اتخاذ سیاست تمرکز رو به وخامت گذاشت. دولت جدید که مدرنیزه‌شدن را همانا تهی‌شدن از میراث سنتی و فرهنگی می‌دانست، بازارهای داخلی خود را برای ورود کالاهای خارجی گشود. برای توسعه برنامه صنعتی‌شدن و نوگرایی، وجود نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر ضروری بود. به همین منظور مدارس حرفه‌ای و فنی بویژه هنرستانها به وجود آمد. وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی نیز برای تأمین نیروی انسانی خود به تأسیس مؤسسات و یا دوره‌های آموزشی اقدام کردند. در این دوره‌ها، آموزشهای سرپرستی و نیمه حرفه‌ای جهت تحقق برنامه‌های نوگرایی دولت ارائه می‌شد.^(۹) بنابراین تأسیس هنرستانها، مؤسسات آموزشی و دوره‌های آموزشی با هدف آموزش فنی و حرفه‌ای در شهرهای مختلف به دست وزارتخانه‌ها ادامه یافت تا به انقلاب اسلامی منتهی شد.

۴- وضعیت آموزشهای فنی و حرفه‌ای غیررسمی پس از انقلاب اسلامی

با تحقق انقلاب اسلامی ایران، سیمای آموزشهای فنی و حرفه‌ای دگرگون شد. این آموزشها برای بنانهادن کشوری مستقل و صنعتی غیر وابسته از لحاظ کیفی تغییر کردند. حذف و یا ادغام مؤسسات آموزش فنی و حرفه‌ای فاقد کیفیت مطلوب، تعطیلی مؤسساتی که صرفاً جنبه آماری و نمایشی داشتند، استقلال مکانی متجاوز از شخصت واحد آموزش تربیت معلم فنی و حرفه‌ای و مؤسسات تربیت تکنسین عالی، محدودشدن رشته‌های غیرضروری و افتتاح رشته‌های مولد و مادر، از سرگیری مجدد فعالیت آموزش کشاورزی و تشکیل شورای عالی هماهنگی آموزشهای فنی و حرفه‌ای با عضویت شش وزیر و شش کارشناس ارشد از وزارتخانه‌هایی که بیشترین سهم را

در ارائه آموزشهای فنی و حرفه‌ای کشور برعهده دارند، از جمله اقدامات عمده در زمینه آموزشهای فنی و حرفه‌ای پس از انقلاب بود.^(۱۰)

در حال حاضر از جمله مسائل مورد بحث آموزشهای فنی و حرفه‌ای در کشور ما، تعداد رشته‌ها، نیازسنجی آموزشها، کمیت و کیفیت آموزشهای ارائه شده، تعداد متقاضیان آزاد و غیرآزاد آموزشهای فنی و حرفه‌ای، بودجه و اعتبارات این آموزشها و همچنین وضعیت اشتغال آموزش‌دیدگان دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای می‌باشد. برخی از کشورها بر این مشکلات تا حدود زیادی فائق آمده‌اند.

تجربه آموزشهای فنی و حرفه‌ای در آلمان

جمهوری فدرال آلمان نیز از جمله کشورهایی است که از شهرت قابل توجهی در زمینه آموزشهای فنی و حرفه‌ای برخوردار است. آلمان در نتیجه تأثیرات جنگ جهانی اول ضرورت نوسازی آموزشهای حرفه‌ای را احساس کرد و در این رابطه گوی سبقت را از سایر کشورها ربود. پس از جنگ جهانی دوم بار دیگر نظام آموزشی جمهوری فدرال آلمان مورد اصلاحاتی واقع گردید. هم‌اینک آموزش فنی و حرفه‌ای به دو گونه کلی، یکی در قالب سیستم دوآل (Dual) و دیگری در قالب سیستم آموزش فنی-حرفه‌ای تمام وقت عرضه می‌شود. ولی عمده‌تأ شهرت جمهوری فدرال آلمان در زمینه سیستم دوآل است. آموزش در این نظام بخشی در محیط کارخانه، کارگاه، دفاتر خدماتی و بخشی دیگر در مدارس پاره وقت فنی - حرفه‌ای انجام می‌گیرد. فردی که به سبک دوآل مهارت حرفه‌ای می‌آموزد، همزمان به عنوان کارآموز در محیط کار و دانش‌آموز در مدرسه به حساب می‌آید. این سیستم از جاذبه بسیاری برخوردار است و از نظر تأمین نیروی کار نیز از موفقیت خوبی برخوردار بوده است. در آلمان آموزش سبک دوآل به عنوان بخشی از آموزش اجباری به حساب می‌آید. قوانین و مقررات آموزش در سطح فدرال تدوین می‌گردد و کلیه ایالتها ملزم به تبعیت آن هستند؛ به این صورت که مسؤلیت آموزشهای مدرسه‌ای پاره‌وقت به دولت ایالتها و مسؤلیت آموزش عملی در محیط کار به دولت فدرال واگذار شده است. علاقه کارآموزان در این آموزشها دخیل است. خدمات مشاوره‌ای - شغلی از جمله در ارتباط با ظرفیت پذیرش کارآموز مؤسسات مختلف، از طریق

ادارات کاریابی ایالات و شهرهای مختلف در اختیار متقاضیان قرار داده می‌شود. تربیت کارآموز توسط مؤسسات در آلمان فدرال اجباری نیست و مؤسسات داوطلب باید شرایطی را احراز کنند تا به عنوان یک مؤسسه کارآموزپذیر به رسمیت شناخته شوند. از جمله مهمترین این شرایط برخورداری از استادکاران صاحب صلاحیت و داشتن تجهیزات و امکاناتی است که اجرای برنامه کارآموزی براساس استانداردهای مهارت مصوب را ممکن می‌سازد. هر استادکار صاحب صلاحیت، حداکثر مسؤولیت آموزش سه کارآموز را برعهده دارد. کارآموزان در طول دوره کارآموزی که به تناسب مشاغل مختلف بین ۲ تا ۳ سال و معمولاً حدود سه سال به طول می‌انجامد، در هفته ۳ تا ۴ روز در محیط واقعی کار به کسب مهارت مشغول می‌شوند. وضعیت کارآموزان از حیث آزمونهایی که جهت دریافت گواهینامه مهارت باید پشت سر بگذارند، به دقت در سند مربوط به استاندارد مهارت آموزی هر یک از مشاغل روشن شده است. کارآموزان در مدت کارآموزی، باید حق الزحمه دریافت کنند.

تربیت معلم برای مدارس فنی - حرفه‌ای با ملاحظات خاصی در چارچوب نظام تربیت معلم آلمان فدرال انجام می‌شود. به طور کلی برنامه تربیت معلم در آلمان فدرال از بخش آموزش دانشگاهی و آموزش عملی تشکیل می‌شود که شرط ورود به بخش دوم، موفقیت در آزمون ویژه‌ای است که در پایان تحصیلات دانشگاهی به عمل می‌آید. در پایان بخش آموزش عملی نیز آزمون ویژه دیگری برگزار می‌شود که با توفیق در آن، صلاحیت فرد جهت تصدی پست معلمی احراز می‌شود.^(۱۱)

در کنار تجربه آموزش فنی و حرفه‌ای کشور آلمان می‌توان اعتراف کرد که پیشینه تحقیقات انجام شده درخصوص ارتباط میان آموزشهای فنی و حرفه‌ای و اشتغال در ایران، بیشتر در قلمرو آموزش و پرورش است. در این جا به بعضی از پژوهشهایی که در این زمینه در ایران انجام گرفته است اشاره می‌کنیم.

۱- وضعیت اشتغال دیپلمه‌های هنرستانی در صنایع سنگین به سفارش معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش: هدف این تحقیق بررسی شرایط کلی آموزش و اشتغال در سطح کشور، ویژگیهای فارغ التحصیلان آموزش فنی و حرفه‌ای و شرایط آنان در بازار اشتغال، بررسی نقش آموزش

فنی و حرفه‌ای در تعیین جایگاه شغلی آموزش گرفتگان هنرستانی در صنایع و بررسی توانایی‌های فنی آنان در مقایسه با آموزش دیدگان سایر مراکز آموزشی و... نتایج حاصله از این تحقیق مبین کاهش رشد فارغ التحصیلان هنرستانی از دهه ۱۳۵۵ به بعد، عدم تناسب بین نیاز بازار کار و آموزشهای فنی و حرفه‌ای، نیاز بیشتر بخش خصوصی به فارغ التحصیلان فنی و حرفه‌ای نسبت به بخشهای دولتی، کیفیت پایین آموزشهای هنرستانی و... است.

۲- بررسی میزان کارایی رشته‌های مختلف تحصیلی آموزش و پرورش در یافتن شغل مناسب با رشته تحصیلی در استان آذربایجان (بررسی میزان کارایی رشته‌های ۱۳۶۱، ۱۳۶۰). در این تحقیق عدم یکنواختی بین شهرهای مختلف استان در زمینه اشتغال آموزشهای فنی و حرفه‌ای مشاهده می‌شود و بازار اشتغال برای دختران کمتر از پسران است. همچنین مشاغل احراز شده از طرف فارغ التحصیلان تناسبی با رشته‌های تحصیلی آنان ندارد.

۳- بررسی رابطه آموزش و اشتغال در بخش غیرمتشکل اقتصادی شهر تهران از طرف آقای غلامحسین شکوهی در سال ۱۳۶۹: هدف این تحقیق بررسی میزان جذب دانش‌آموختگان بخش آموزش متوسطه از طرف بخش غیرمتشکل شهر تهران است. همچنین در این تحقیق تعیین میزان شاغلین کارگاههای کوچک که از طریق تجربه و آموزشهای ضمن خدمت مهارت کسب نموده‌اند، نقش آموزش متوسطه در پرورش مهارتهای مورد نیاز بخش غیرمتشکل و... از اهداف عمده مورد بررسی بوده است. نتایج این تحقیق مبین سهم آموزش متوسطه در تأمین سرپرستان کارگاهها و کارکنان کارگاههای کوچک است.^(۱۲)

۴- تحقیق دیگری با عنوان آموزش فنی و حرفه‌ای؛ گرایش و طرز تلقی دانش‌آموزان از آن در آموزش و پرورش آذربایجان شرقی انجام شده است. از جمله هدفهای محقق می‌توان به آشنایی با گرایشهای دانش‌آموزان و دانشجویان در این زمینه، ارتباط این نوع از آموزشها با نیازهای دانش‌آموزان اشاره کرد. نتیجه‌ای که محقق به آن دست یافته این است که آموزش فنی و حرفه‌ای در استان آذربایجان شرقی نه تنها پاسخگوی نیروی انسانی مورد نیاز منطقه نیست، بلکه پاسخگوی نیازهای داوطلبان تحصیل در آموزش فنی و حرفه‌ای

هم نمی‌باشد. نبودن امکانات و استادان ماهر، مبهم بودن آینده شغلی از جمله دیگر نتایج تحقیق می‌باشد.^(۱۳)

۵- عوامل مؤثر در جذب هنرجویان پسر به آموزشهای فنی و حرفه‌ای در شهرستان اصفهان (از دیدگاه هنرجویان): بررسی عقاید هنرجویان رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای، آشنایی با علایق و آرزوهای شغلی هنرجویان، شناخت عوامل اصلی جذب هنرجویان به هنرستانهای فنی و حرفه‌ای از جمله هدفهای این تحقیق را تشکیل می‌دهد. نتیجه‌ای که محقق به دست آورده این است که عوامل شخصی و فردی، عوامل اجتماعی، کیفیت آموزشی، عوامل خانوادگی، جاذبه‌های اقتصادی در جذب هنرجویان به این رشته‌ها مؤثر می‌باشد.^(۱۴)

۶- مقایسه و بررسی تطبیقی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران و هندوستان: هدف تحقیق بررسی مشکلات آموزش فنی و حرفه‌ای رسمی و شناسایی تنگناهای آن است. عدم نیازهای این نوع آموزشها در بازار کار و عدم تناسب میان محتوا و پیشرفتهای فنی از جمله نتایج این تحقیق محسوب می‌شوند.^(۱۵)

به طور کلی تحقیقاتی که در زمینه آموزشهای فنی و حرفه‌ای در ایران انجام گرفته است بیانکننده عدم تناسب بین آموزشها و نیازهای بازار کار، فرصت اشتغال بیشتر برای پسران در مقایسه با دختران و زمینه اشتغال بیشتر برای کارآموزان یا فارغ التحصیلان برخی رشته‌ها در مقایسه با رشته‌های دیگر است.

متدولوژی تحقیق

جامعه آماری

در این تحقیق جامعه آماری شامل کلیه افراد آموزش دیده آزاد فنی و حرفه‌ای استان مازندران طی سالهای برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی است که به ترتیب در مراکز آموزشی ده گانه ذیل آموزش دیده‌اند.

جدول شماره ۱. جمع کارآموزان به تفکیک مراکز آموزشی طی سالهای ۱۳۷۴-۱۳۷۸

سال شهرستان	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	جمع
ساری	۱۱۰۳	۱۰۳۵	۱۸۵۶	۲۱۹۷	۱۴۸۳	۷۶۷۴
قائم شهر	۲۳۴	۳۶۱	۹۴۳	۶۷۵	۴۵۶	۲۶۵۱
جویبار	۲۹	۲۷	۳۰۵	۷۹	۲۶۷	۷۰۷
بابل	۲۴۴	۴۵۷	۵۷۱	۶۴۵	۳۸۹	۲۳۰۶
آمل	۱۹۹	۲۰۴	۴۷۳	۵۵۴	۵۰۸	۱۹۳۸
تنکابن	۲۱۸	۲۳۴	۲۲۱	۱۹۴	۱۵۹	۱۰۲۶
نور	۱۱	۸۵	۳۱۵	۱۳۰	۱۶۶	۷۰۷
نوشهر	۵۳	۱۴۶	۲۴۴	--	۲۲۶	۶۶۹
بهبهر	۲۳۳	۱۴۹	۳۲۸	۲۳۲	۱۳۱	۱۰۷۳
نکا	۳۱	--	۲۰۶	۳۶۴	۴۰۲	۱۰۰۳
جمع کل	--	--	--	--	--	۱۹۷۵۴

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

برای برآورد حجم نمونه از فرمول $n = \frac{z^2 \cdot s^2}{d^2}$ استفاده شد و برای نمونه‌گیری از شیوه تصادفی سیستماتیک طبقه‌ای استفاده گردید. بدین ترتیب که براساس تناسب به نسبت جامعه در مراکز آموزشی و با توجه به اطلاعات موجود درخصوص تعداد کارآموزان آموزش‌دیده آزاد که در بایگانی اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای موجود بود، نمونه‌های مورد نظر انتخاب شدند.

روشهای جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از روشهای زیر استفاده گردید: روش کتابخانه‌ای؛ برای تکمیل فصل دوم پژوهش تحت عنوان پیشینه تحقیق، و همچنین مطالعه تطبیقی نظام آموزش فنی و حرفه‌ای آلمان از روش کتابخانه‌ای استفاده شد.

۱- روش بررسی اسنادی؛ جهت دستیابی به اطلاعات مربوط به آمار آموزش دیدگان آزاد فنی و حرفه‌ای استان مازندران در طی برنامه دوم توسعه اقتصادی-اجتماعی با هماهنگی کارشناسان اداره کل فنی و حرفه‌ای کلیه اسناد و مدارک و سیاهه افراد آموزش دیده بررسی و ضمن طبقه‌بندی، از آنها در جهت اهداف تحقیق استفاده شده است.

۲- روش میدانی: جهت پاسخگویی به سؤال تحقیق و سؤالهای ویژه ۲ و ۳ از روش میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب که با مراجعه به حجم نمونه برآوردی، اطلاعات مورد نظر از طریق پرسشنامه ویژه کارآموزان گردآوری گردید. همچنین سه نوع پرسشنامه ویژه کارفرمایان، کارشناسان و مربیان طراحی و اجرا شد. در این پرسشنامه‌ها میزان رضایت کارفرمایان از عملکرد کارآموزان و پیشنهادهای کارفرمایان، کارشناسان و مربیان در مورد ارتباط بین آموزشهای فنی و حرفه‌ای و نیازهای بازار کار، مشاغل جدید آموزشهای جدید، مورد بررسی قرار گرفت. ضمناً جهت تعیین روایی صوری و محتوایی پرسشنامه ویژه کارآموزان از نظرهای کارشناسان اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان مازندران و متخصصان تعلیم و تربیت استفاده شد و برای تعیین پایایی آن از فرمول آلفای کرونباخ استفاده گردید که میزان اعتبار آن ۹۵ درصد محاسبه شد.

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این تحقیق توصیفی از نوع زمینه یابی بود.

شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

اطلاعات به دست آمده با دو روش توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش توصیفی از دسته‌بندی نمرات، رسم نمودار و محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی از جمله میانگین و واریانس استفاده شد. و در بخش استنباطی جهت بررسی تعمیم‌پذیری یافته‌ها و معنی داری اختلاف بین داده‌ها با توجه به اسمی بودن مقیاس از آزمون آماری مجذور «خی» استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در پاسخ به سؤال ویژه دوم تحقیق، در خصوص میزان اشتغال کارآموزان به طور کلی و همچنین میزان اشتغال بر حسب جنسیت، رشته تحصیلی و مراکز آموزشی، تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده بیان‌کننده آن است که از بین کلیه کارآموزان آموزش دیده در مراکز ده گانه آموزش فنی - حرفه‌ای، ۳۹٪ آنها مشغول کار شده‌اند که از این میزان تنها ۱۹٪ اشتغال آنها مرتبط با نوع آموزش و مدرک آنها می‌باشد.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی و درصد اشتغال کارآموزان آموزش دیده

شاخص پاسخ	اشتغال مرتبط با مدرک آموزشی	اشتغال غیر مرتبط با مدرک آموزشی	بدون اشتغال	جمع کل
فراوانی	۱۴۵	۱۵۰	۴۵۵	۷۵۰
درصد	۱۹	۲۰	۶۱	۱۰۰

در همین رابطه وضع اشتغال مرتبط با مدرک آموزشی و غیر مرتبط با مدرک در بین زنان و مردان متفاوت می‌باشد. بدین صورت که مردان ۲۳٪ و زنان ۹/۰۸٪ در ارتباط با مدرک اشتغال یافته‌اند. به عبارتی زمینه اشتغال مرتبط با مدرک برای مردان، بیش از دو برابر زنان است. حال آنکه درصد کارآموزان زن اشتغال یافته غیرمرتبط با مدرک اندکی بیش از مردان است.

جدول شماره ۳. وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده براساس جنسیت

وضع اشتغال جنسیت	اشتغال مرتبط با مدرک		اشتغال غیرمرتبط با مدرک		بدون اشتغال	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زنان	۱۹	۹/۰۸	۴۲	۲۱	۱۳۱	۶۸
مردان	۱۲۶	۲۳	۱۰۸	۱۹	۳۲۴	۵۸
جمع کل	۱۴۵	۱۹	۱۵۰	۲۰	۴۵۵	۶۱

بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده توسعه... ۵۰

وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده براساس مراکز آموزشی نیز مبین آن است که مراکز آموزشی ساری (۲۲ بهمن و شهیدبهبشتی) از نظر تعداد اشتغال یافته مرتبط با مدرک و غیرمرتبط با مدرک بیشترین رقم را به خود اختصاص داده است و پس از آن مراکز آموزشی آمل، نور و بابل در مراتب بعدی قرار دارند.

جدول شماره ۴. وضعیت اشتغال کارآموزان براساس مراکز آموزشی

جمع کل	بدون اشتغال		اشتغال غیرمرتبط با مدرک		اشتغال مرتبط با مدرک		وضع اشتغال مرکز آموزشی
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۲۱	۶۴	۸۳	۱۰	۱۲	۲۱	۲۶	آمل
۶۱	۵۴	۳۳	۲۳	۱۴	۲۳	۱۴	بابل
۱۷	۱۲	۱۲	۱۸	۳	۱۲	۲	بهبهر
۹	۳۰/۳	۳	۳۰/۳	۳	۳۰/۳	۳	تنکابن
۴۷	۷۳	۳۲	۲۳	۱۱	۹	۴	قائم شهر
۳۳۱	۶۰	۱۹۵	۲۰	۶۹	۲۰	۶۷	ساری
۸۲	۶۶	۵۲	۲۲	۱۸	۱۵	۱۲	جویبار
۸	۶۳	۵	۳۷	۳	۰	۰	نوشهر
۷۴	۵۴	۴۰	۲۳	۱۷	۲۳	۱۷	نور
۷۵۰	%۶۱	۴۵۵	%۲۰	۱۵۰	%۱۹	۱۴۵	جمع کل

همانگونه که ملاحظه می شود تنکابن از لحاظ اشتغال مرتبط با مدرک با ۳۰/۳ درصد فارغ التحصیل در این گروه در بالاترین وضع، نوشهر با صفر درصد در پایین تر سطح قرار دارد، پس از آن تنکابن، بابل و نور با ۲۳ درصد، آمل با ۲۱ درصد، ساری با ۲۰٪ و... قرار دارند.

همچنین وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده براساس رشته تحصیلی، بیان کننده آن است که رشته تعمیرات تلویزیون سیاه و سفید با ۷۹٪ ایجاد اشتغال بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است. لذا جهت بررسی معنی داری اختلاف

۵۱..... پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی / سال اول / شماره چهارم / سال ۸۱

بین فراوانی‌ها از آزمون مجذور کای استفاده شد، که در تمامی موارد تفاوت‌های مشاهده شده از نظر آماری معنی‌دار بود و نتایج قابل تعمیم به جامعه آماری است.

در پاسخ به سؤال ویژه سوم تحقیق ۸۶٪ از آموزش‌دیدگان نسبت به نوع، مدت و کیفیت آموزش، امکانات کارگاه و مربی کارگاه رضایت خود را به صورت خیلی خوب و خوب اعلام داشته‌اند. میزان رضایت مذکور به تفکیک جنسیت، مراکز آموزشی در رشته‌های تحصیلی نیز مطرح می‌باشد.

سؤال ویژه چهار تحقیق به میزان رضایت کارفرمایان از مهارت آموزش‌دیدگان مربوط است. در این رابطه نیز ۷۵٪ رضایت خود را از وضعیت کلی برنامه‌های آموزشی به صورت خیلی خوب و خوب مطرح کرده‌اند. و ۲۵٪ نیز به طور متوسط از وضعیت کلی برنامه‌های آموزشی رضایت داشته‌اند.

در خصوص ارتباط میان آموزش‌های ارائه شده و نیازهای بازار کار، ۶۴٪ کارآموزان با نگرش مثبت معتقد به وجود ارتباط بین آموزشها و نیازهای بازار کار هستند و ۲۶٪ تا حدودی و ۹٪ نیز به صورت کم یا خیلی کم به وجود ارتباط بین آموزشها و نیازهای بازار کار معتقد هستند.

همچنین تجزیه و تحلیل استنباطی جهت بررسی تعمیم‌پذیری نتایج در مورد سؤالهای ویژه دوم، سوم، چهارم و پنجم می‌باید آن است که اختلاف مشاهده شده در بین فراوانی‌ها از نظر آماری معنی‌دار بوده و نتایج با ۹۹٪ اطمینان قابل تعمیم به جامعه آماری است.

یکی از سؤالات مشترک از کارفرمایان، کارشناسان و مربیان مربوط به پیشنهاد مشاغل جدید باتوجه به نیازهای توسعه صنعتی و خدماتی در استان است که در این زمینه در بخشهای صنعت، خدمات و کشاورزی رشته‌های شغلی ذیل پیشنهاد شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

بخش موردنظر	رشته‌های شغلی
صنعت	۱- الکترونیک صنعتی، ۲- هیدرولیک و پینوماتیک، ۳- تعمیر موتورآلات سم پاشی، ۴- پمپ آبی (بنزینی-دیزلی-برقی)، ۵- طلاسازی، ۶- تعمیر لوازم پزشکی، ۷- مکانیک موتورسیکلت، ۸- ورق کاری، ۹- رنگریزی الیاف گیاهی، ۱۰- تولید نخ و پنبه، ۱۱- کمپوت و کنسروسازی، ۱۲- تولید لوازم و قطعات الکترونیکی و لوازم خانگی، ۱۳- صنعت چاپ، ۱۴- صنایع مونتاژ لوازم الکترونیکی واتومبیل، ۱۵- مکاترونیک Q29000- پمپ انژکتور، ۱۶- اره موتوری، ۱۷- ساخت قطعات ماشین آلات صنعتی، ۱۸- ساخت صندلیها و میزهای فلزی.
خدمات	۱- هتلداری، ۲- جهانگردی، ۳- مدیریت واحدهای اقامتی جهت توریسم، ۴- تعمیر لوازم اداری، ۵- چاپ و ظهور فیلم عکاسی، ۶- دندانسازی، ۷- مستندسازی، ۸- آشنایی با قانون کار، ۹- سرویس تعمیرات مخابراتی، ۱۰- کاهش ضایعات و اصول صرفه جویی، ۱۱- دوخت کیف، ۱۲- دوخت کفش، ۱۳- بازرگانی.
کشاورزی	۱- باغبانی، ۲- دامداری و دامپروری، ۳- قالیبافی، ۴- صنعت تبدیلی باغداری و کشاورزی، ۵- پرورش ماهی، ۶- صنایع لبنی، ۷- صنایع حبوبات، ۸- صنعت بسته‌بندی، ۹- پرورش گلخانه‌ای گل و گیاه.

همچنین با توجه به گستردگی فعالیتهای خدماتی، صنعتی و یا اقتصادی آموزشهای جدیدی که برای برنامه سوم توسعه اقتصادی - اجتماعی پیشنهاد شده است به تفکیک بخشهای صنعت- کشاورزی و خدمات به شرح ذیل می‌باشد:

بخش صنعت

الکترونیک صنعتی - کامپیوتر - الکترونیک - تأسیسات حرارتی - لوله کشی گاز - تعمیر ماشین آلات کشاورزی - تعمیر موتورهای دریایی - لوازم گردنده کوچک - تأسیسات سرد کننده - آموزش PLC مقدماتی و تکمیلی - ویدئو دیجیتال حرفه‌ای - قالب‌سازی - ریخته‌گری مدرن - آموزش مکانیک ماشین‌های مدرن - آموزش ساختن قطعات - تعمیر و سرویس و نگهداری انواع پمپها - برینگها - بلبرینگها - تعمیر و نگهداری ماشین‌آلات صنعتی - الکتروپینوماتیک - الکتروهیدرولیک - صنعت نفت - صنایع شیلات - مواد شوینده و آلاینده - صنایع چوب و کاغذ - احیای صنعتی جنگل - آموزش مکاترونیک Q29000 - پمپ انژکتور - سرویس و تعمیرات مخابراتی - آموزش اره موتوری - تکنولوژی خمیر کاغذ - کاهش ضایعات - ریخته‌گری - تعمیر و راه‌اندازی چیلر - رنگرزی - صنعت نساجی - الیاف گیاهی - آزمایشگاههای پیشرفته، متالوژی و متالوگرافی - برق صنعتی - تعمیر دستگاههای پزشکی، برنامه‌ریز تولید - فاکس.

بخش کشاورزی

باغداری، مدیریت مزرعه، تکنولوژی تولید و پرورش ماهی، بسته‌بندی کالا، آموزش ماشین‌های کشاورزی مدرن، سیستم آبیاری مدرن، پرورش صنعتی دام و طیور، احیای مراتع و جنگلهای سنتی، پرورش گل‌های تزئینی و زنبور عسل، پرورش ماهی و قارچ، رنگرزی.

بخش خدمات

هتل‌داری و توریسم، صید ماهی، دوخت کفش اسپرت و چرمی، آموزش مدیریت کیفیت فراگیر (TQM)، آموزش انواع روشهای زمان‌سنجی، زبان انگلیسی.

نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به وضعیت اشتغال آموزش دیدگان مراکز فنی و حرفه‌ای نشانه آن است که کارآموزان در دستیابی به فرصتهای شغلی چندان موفق نبوده‌اند.

مدیران اشتغال در میان مردانی که با مدرک آموزشی مرتبط، اشتغال یافته‌اند بیش از دو برابر زنان است و درصد شاغلین غیرمرتبط زنان بیش از مردان است. بین نوع رشته‌های آموزشی و اشتغال آموزش دیدگان با توجه به مدرک آنان ارتباطی وجود ندارد. به طور کلی کارآموزان از آموزشهای ارائه شده مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای رضایت داشته‌اند. این موضوع می‌تواند مطلوب بودن وضعیت آموزشهای فنی و حرفه‌ای به لحاظ کیفی در سطح استان است.

بررسی نتایج حاصله از رضایت کارآموزان از برنامه‌های آموزشی مراکز آموزشی به ترتیب حاکی از رضایت کارآموزان مراکز آموزشی ساری، جویبار، نور، آمل، بابل، بهشهر، قائمشهر، تنکابن، نوشهر است. شاید یکی از دلایل پایین بودن رضایت کارآموزان شهرستان نوشهر این باشد که آموزش دیدگان مرکز فنی و حرفه‌ای این شهرستان، نتوانسته‌اند متناسب با آموزشهایی که دیده‌اند اشتغال یابند. به عبارتی در مواردی که رضایت کارآموزان پایین است می‌تواند به دلیل عدم اشتغال آنان باشد.

بیشترین مشاغلی که کارشناسان و مربیان برای برنامه سوم توسعه آنها را پیشنهاد کرده‌اند، در بخش صنعت بوده است. این امر نشانه اهمیت بخش صنعت است.

همچنین با توجه به نتایج به دست آمده لازم است که در کنار بخش صنعت به ویژگیهای منطقه‌ای و جغرافیایی استان توجه گردد. از این رو لازم است که بخش کشاورزی، توریسم، هتل‌داری، باغبانی، جنگداری، مرتعداری، پرورش زنبور عسل، پرورش ماهی، صیفی‌جات، بسته‌بندی محصولات کشاورزی، پرورش طیور و مرکبات مورد توجه ویژه قرار گیرد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق برای بهبود وضعیت کیفی و کمی آموزش فنی و حرفه‌ای می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد: یکی از دلایل دستیابی اندک (۱۹٪) افراد آموزش دیده به فرصتهای شغلی، ضعف هماهنگی بین بخش متولی آموزش و متولی اشتغال در سطح استان است، لذا تجدید نظر در سیاستهای اشتغال و چگونگی ارتباط بین سازمانهای فنی و حرفه‌ای و اداره کار و امور اجتماعی و واحدهای خصوصی توصیه می‌گردد.

با توجه به این نکته که زنان نقش بسیار بااهمیتی در توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه ایفا می‌کنند، لازم است که در ایجاد فرصتهای آموزشی و شغلی برای آنان تلاش بیشتری به عمل آید. داده‌های به دست آمده نشان‌دهنده وضعیت تبعیض آمیز در دستیابی به فرصتهای شغلی میان زنان و مردان است. در حال حاضر در سطح استان فرصتهای اشتغال برای مردان بیش از زنان است که این امر می‌تواند تأثیرات منفی در توسعه متوازن اجتماعی و اقتصادی داشته باشد. لذا از یک سو لازم است که برای آنها مراکز جدید با رشته‌های متنوع آموزشی تأسیس گردد و از سوی دیگر زمینه اشتغال پس از آموزش آنان فراهم شود.

با توجه به وضعیت اشتغال آموزش‌دیدگان برحسب مراکز آموزشی، توصیه می‌گردد که از توسعه بدون مطالعه و بی‌رویه رشته‌های آموزشی و جذب کارآموزان پرهیز شود. تحلیل داده‌های مربوط نشان می‌دهد که شهرستانهایی که تعداد اندکی کارآموز با رشته‌های محدودتری داشته‌اند وضعیت اشتغال کارآموزان مطلوب‌تر بوده است. به عنوان نمونه شهرستان ساری از ۳۳۱ نفری که از آنان تحقیق به عمل آمده است، تنها ۴۰ درصد اشتغال داشته‌اند که از این میزان تنها ۲۰ درصد در ارتباط با مدرک تحصیلی خود توانسته‌اند به شغلی دست‌یابند. این نکته نشان می‌دهد که تنها با افزایش تعداد رشته‌ها و کارآموزان نمی‌توان به هدف سازمان که ایجاد فرصتهای شغلی است دست یافت. از این رو لازم است که شهرستانها متناسب با نیازهای بازار کار و براساس تحقیق به ایجاد رشته‌های آموزشی و جذب کارآموزان اقدام نمایند تا از اتلاف هزینه و نیروی انسانی پرهیز گردد.

بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده توسعه... ۵۶

با توجه به نتایج حاصله از وضعیت اشتغال آموزش دیدگان برحسب رشته‌های آموزشی آنان توصیه می‌شود که از سرمایه‌گذاری در رشته‌های آموزشی که بازار کاری ندارد، اجتناب شود.

با توجه به داده‌های مربوط به میزان رضایت آموزش‌دیدگان از آموزشهای ارائه شده سازمان در سطح استان که با گزینه‌های (خوب) و (خیلی خوب) مشخص شده است، بار دیگر این نکته معلوم می‌گردد که مشکل اساسی از نظر آنان در آرایه آموزشها نیست، بلکه عدم اشتغال و یا دستیابی به شغل متناسب با آموزشی که دیده‌اند می‌باشد. از این رو توصیه می‌شود که میان آموزشها و نیازهای بازار کار ارتباط نزدیکی برقرار گردد.

با توجه به داده‌های مربوط به میزان رضایت کارفرمایان از مهارتهای آموزش‌دیدگان و نگرش مثبت آنها در این رابطه، انتظار می‌رود سازمان در جهت ارتقای هر چه بهتر وضعیت کیفی آموزشهایی که ارائه می‌کند، بکوشد.

با توجه به داده‌های به دست آمده از پرسش پنجم تحقیق در مورد ارتباط میان آموزشهای ارائه شده و نیازهای بازار کار از نظر آموزش دیدگان، توصیه می‌گردد که در بهبود نگرش افراد نسبت به لزوم و ضرورت این آموزشها تلاش بیشتری به عمل آید. روشن است که هرچه ارتباط میان آموزشها و نیازهای بازار کار و امکان دستیابی به اشتغال بیشتر باشد نگرش آموزش دیدگان مثبت تر خواهد شد.

با توجه به یافته‌های مربوطه به فرم نظرخواهی از کارفرمایان، مربیان و کارشناسان در باره ایجاد ارتباط میان آموزشهای فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار و آموزش صنایع، ضرورت رشته‌های موجود و توسعه رشته‌ها در طی برنامه سوم توسعه در استان، توصیه‌های زیر ارائه می‌گردد:

الف: تا آنجایی که ممکن است آموزشها به صورت عملی و کاربردی ارائه گردند.

ب: میان مراکز آموزشی و سازمانهای مربوطه و دست‌اندرکار اشتغال ارتباط برقرار گردد.

ج: تمام کارگران صنعتی الزاماً دوره‌های آموزشی را دیده، مدرک مربوط به آن دوره‌ها را دریافت کنند.

۵۷..... پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی / سال اول / شماره چهارم / سال ۸۱

د: آموزشها با تکنولوژی مدرن همراه گردد و سطح مهارتی و علمی مربیان و کارشناسان ارتقا یابد.

ذ: از طریق تبلیغات جایگاه، اهمیت و اهداف آموزشهای فنی و حرفه‌ای شناسانده شود.

ر: به تأسیس رشته‌های مربوط به بخش صنعت اولویت داده شود و با توجه به شرایط خاص اقتصادی منطقه رشته‌های کشاورزی نیز مورد غفلت قرار نگیرد.

ز: در بخش خدمات با توجه به جاذبه توریسم در استان، هتل داری و رشته‌های مربوط تأسیس گردد.

پی‌نوشتها

- ۱- *فصلنامه همهانگ*، دبیرخانه شورای عالی همهانگی آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، شماره ۴، تهران، ۱۳۷۷، ص ۴-۵.
- ۲- پیشین.
- ۳- پیشین.
- ۴- رک: یحیی فیوضات، *مبانی برنامه‌ریزی آموزشی*، نشر ویرایش، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۴.
- ۵- رک: *فصلنامه همهانگ*، شماره‌های ۲۰ و ۲۵.
- ۶- حجت صفار حیدری، *بررسی تطبیقی آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای ایران و ژاپن*، رساله فوق لیسانس، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۷۰، ص ۲۰۵.
- ۷- *فصلنامه همهانگ*، شماره ۴، ص ۴۵.
- ۸- پیشین، ص ۴۶-۴۷.
- 9- Arasteh, Reza, (1969). *Education and Social Awaking in Iran. 1788-1850*, second edition, E.J. Brill/Netherland.
- ۱۰- رک: شورای عالی همهانگی از آغاز تاکنون، دبیرخانه شورای عالی همهانگی آموزشهای فنی و حرفه‌ای، شماره ۶، تهران، مرداد ۱۳۶۱.
- ۱۱- محمود مهرمحمدی، *کندوکاو در برخی از ابعاد آموزش و پرورش جمهوری فدرال آلمان و مقایسه با آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران*، پژوهشکده تعلیم و تربیت، تهران، ۱۳۷۶، ص ۳۵-۶۱.
- ۱۲- رک: غلامحسین شکوهی، *بررسی رابطه آموزش و اشتغال در بخش متشکل اقتصادی و کارگاههای کوچک*، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.
- ۱۳- رک: منوچهر گودرزی، *عوامل مؤثر در جذب هنرجویان پسر به آموزشهای فنی و حرفه‌ای در شهرستان اصفهان (از دیدگاه هنرجویان)*، رساله فوق لیسانس، دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۰.
- ۱۴- رک: فاطمه زیباکلام مفرد، *مقایسه و بررسی تطبیقی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران و هندوستان*، رساله فوق لیسانس، دانشگاه تهران، ۱۳۶۴.

منابع و مأخذ

- ۱- بررسی میزان کارایی رشته‌های مختلف تحصیلی آموزش و پرورش در یافتن شغل مناسب با رشته تحصیلی، اداره کل آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی، ۱۳۶۱.
- ۲- جمالفر، سیاوش: آموزش فنی و حرفه‌ای؛ گرایش و طرز تلقی دانش آموزان از آن در آموزش و پرورش آذربایجان شرقی، آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی، ۱۳۶۶.
- ۳- زیبا کلام مفرد، فاطمه: مقایسه و بررسی تطبیقی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران و هندوستان. رساله فوق لیسانس، دانشگاه تهران، ۱۳۶۴.
- ۴- شکوهی، غلامحسین: بررسی رابطه آموزش و اشتغال در بخش متشکل اقتصادی (کارگاههای کوچک تهران). دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.
- ۵- شورای عالی هماهنگی از آغاز تاکنون، دبیرخانه شورای عالی هماهنگی آموزشهای فنی و حرفه‌ای، نشریه شماره ۶، مرداد ۱۳۶۱.
- ۶- صفار حیدری، حجت: بررسی تطبیقی آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای ایران و ژاپن، رساله فوق لیسانس، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۷۰.
- ۷- فصلنامه هماهنگ، دبیرخانه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، شماره ۴ و ۱۳، تهران، ۱۳۷۷.
- ۸- فیوضات، یحیی: مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، نشر ویرایش. چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۴.
- ۹- گودرزی، منوچهر: عوامل مؤثر در جذب هنرجویان پسر به آموزشهای فنی و حرفه‌ای در شهرستان اصفهان (از دیدگاه هنرجویان). رساله فوق لیسانس، دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۰.
- ۱۰- مردوخی، بایزید: نقش سرمایه انسانی در توسعه صنعتی برداشتی از جایگاه آموزش در تکوین سرمایه انسانی در اقتصاد و صنعت ایران، ۱۳۶۷.

بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده توسعه... ۶۰

۱۱- مهرمحمدی، محمود: *کندوکاو در برخی از ابعاد آموزش و پرورش جمهوری فدرال آلمان و مقایسه با آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران*، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۷۶.

12- Arasteh, Reza (1969). *Education and Social Awakening in Iran, 1788-1850*. Second edition, E.J. Brill/ Netherland.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی